

TÓZIKE: VIGYÁZZ RÁM!!!

„A világ olyan gyönyörű,
hogy egyre nagyobb felelősség embernek lenni.” Szabó Magda

A tavaszi tózike (*Leucojum vernalis*) hazánk egyik legimpozánsabb tavaszi hagymás növénye, mely ligeterdők, gyertyános-tölgyesek, bükkösök és nedves rétek lakója. De nem csak hazánk vadvirága, hanem előfordul még a Pireneusoktól Belgiumig, keletre pedig egészen Ukrajnáig. Közép-Európában is őshonos, a Magas-Alpok kivételével; délen pedig Olaszország középső részéig lehet megtalálni.

Tavaszi tózikek virágzásban

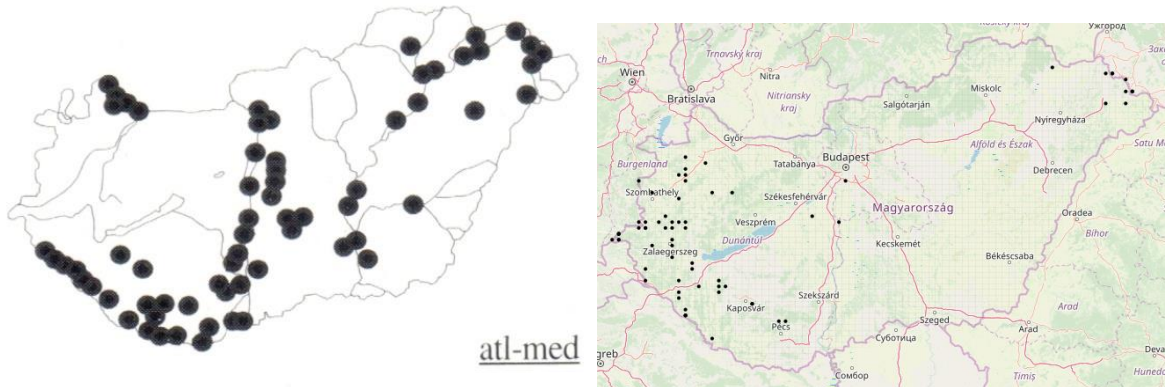
Miért védett?

Az elterjedési területének nagysága ellenére elmondhatjuk, hogy évtizedek alatt sebezhető fajjá vált. De miért is? A válasz egyik legkézenfekvőbb oka egyszerű: a szépségeért. Vida Gábor magyarázó szavaival és könnyen követhető logikájával az alábbiakat írta: „A vadvirág a természetben nem csupán a mi gyönyörködtetésünket szolgálja. Szépsége, színe, illata a sokmillió éves természetes szelekció alkotása. A virág sikeres megporzása a fennmaradás biztosítója. Minél vonzóbb egy virág a beporzó rovar számára, annál nagyobb valószínűséggel lesz mag és ezáltal új nemzedék belőle. A legszebb vadvirágok csokorba szedése ennek pontosan az ellenkezőjéhez vezet. A látványos fajok visszaszorulnak, csupán a kevésbé feltűnő, szélporozta fajok maradnak meg. Sokan azt hiszik, hogy az élőlövő növényekről szedett virág nem pusztítja a természetet, hiszen újra kihajthat. Ez azonban nem teljesen igaz. Ha például a tózike virágja a fennmaradás szempontjából felesleges lenne, az evolúció már régen eltüntette volna. Minden élőlövő növénynek az ivaros szaporodás adja a megújulás lehetőségét. Alkalmazkodni a változó környezethez csak ezzel tud, de pusztán életben maradása is függhet tőle.”¹ Ez magával vonja azt is, hogy a legegészségesebb leplű virágok tömeges gyűjtése az állományok genetikai leromlását okozhatja. E folyamat gátlására egy elég kései irodalmat találtam, mely a cselekvő természetvédelem elkötelezett hívéről, úttörő hazai személyiségéről, Palkó Sándorról emlékezett meg, aki 2000-ben ott volt Debrecenben a „Védett növények aktív védelme” című konferencián és bemutatta tevékenységét. Megszervezte a legfenyegetettebb tavaszi tózike és kakasmandikó lelőhelyek őrzését virágzás idején. Rendszeresen járta a zalai piacokat, plakátokat rakott ki, ellenőrizte a kofákat, aminek eredményeként a védett növények árusítása megszűnt². Ezt a tevékenységet a Fertő-Hanság Nemzeti Park (későbbiekben FHNP) munkatársai is igyeksenek ellátni.

¹ http://wwf.hu/media/file/1185721528_Egy_rozsaszal_zsebben_beszol.pdf

² http://kitabelia.unideb.hu/articles/Kitabelia_vol192_p179-186.pdf

A tőzike tömeges gyűjtése/taposása mellett a veszélyeztetettsége az élőhelyeinek megszűnéséből, átalakításából, szétszabdaltságából, elszigeteltségéből is adódik. Ez egy nagyobb léptékű fenyegetés, és valószínűleg a folyó menti ligeterdők és üde/nedves erdők letermelésével már a folyószabályozások korában végbement. A folyamat egy 20 év eltérésnyi elterjedési térképen is kirajzolódik. Ezeknek a fényében érthető tehát, hogy a megmaradt értékes erdőket kiemelt védelemben kell részesíteni.

A tavaszi tőzike elterjedése Farkas (1999)³ és a Flóraatlasz⁴ szerint

A Tőzikés erdő rövid története

A „Répce erdeje” vagy más néven a „Tőzikés csáfordi erdő” a FHNP egyik kiemelkedő értékekkel bíró keményfás ligeterdeje. Egyrészt táji szépsége és fekvése, másrészt kiemelkedő növényi értékei miatt már 1955-ben helyi természeti értékévé nyilvánították.

Az erdő 21,4 hektáron terül el, maradvány erdőnek tekinthető. Az erdő képét meghatározó öreg kocsányos tölgyek a valamikori tulajdonos Simon család egy-egy tagjának nevét viselik ma is: Atala-fa, Tibor-fa, Ödön-fa. Természetesen nem ezek a 250-300 éves fák alkotják az erdőállomány zömét, hanem természetesen erdő révén szinte minden korosztály képviselteti magát. Az erdő aljában az évek során jelentős mennyiségű holtfa halmozódott fel, amire úgy kell tekinteni, mint ritka és izgalmas élőhelyekre, amik sok védett és fokozottan védett ízeltlábúnak és gombának adnak élőhelyet. A lombkoronaszintben a kocsányos tölgy mellett a magyar kőris, az enyves éger és a gyertyán is megjelenik. A tavaszi aszeptus lágyszárú vegetációja a legértékesebb. Valószínűleg az ország legnagyobb tavaszi tőzike állománya él itt, kb. 10 000 000 tő.⁵

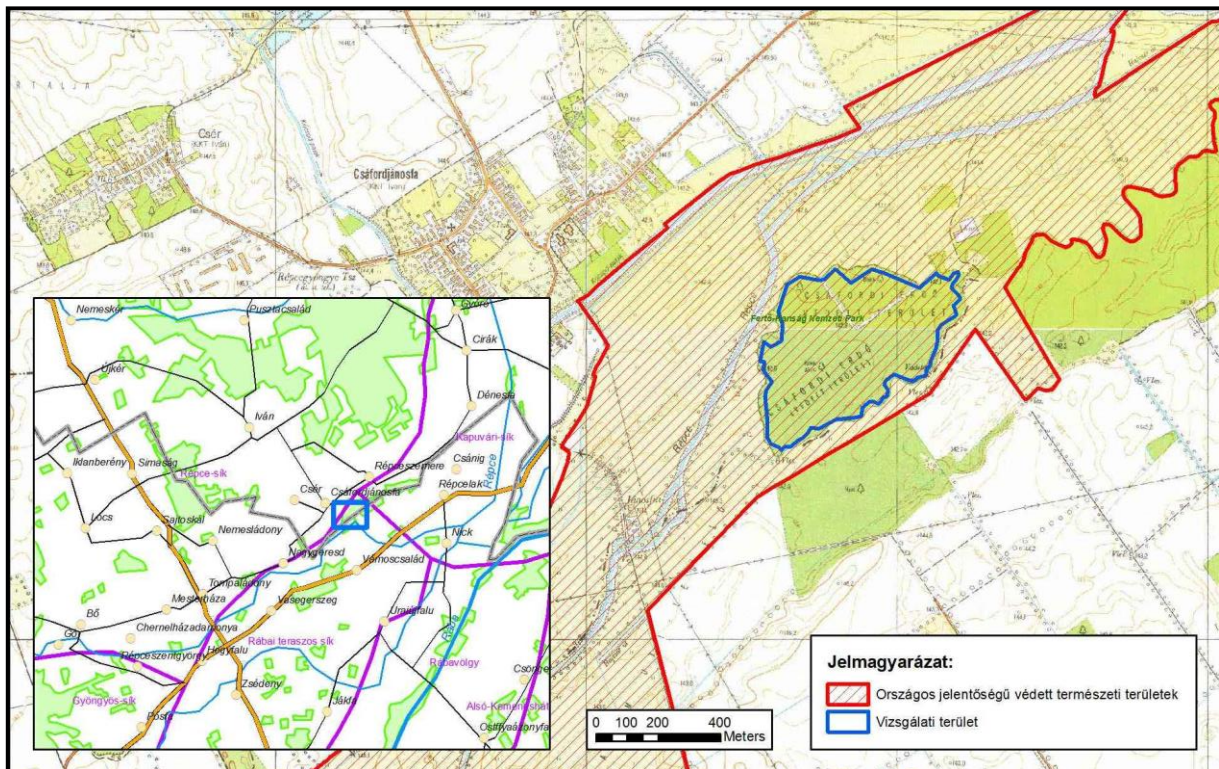
Más számítások szerint (Lukács, 2012)⁶ 4,4 és 4,8 millió tő közé tehető ez az szám, ami az előző becsléshez képest kevesebb ugyan, azonban saját eredményeim is utóbbit valószínűsítik.

³ Farkas S. (szerk.) (1999): Magyarország védett növényei. Mezőgazda Kiadó, Budapest.

⁴ http://floraatlasz.uni-sopron.hu/index.php?map#nav_summary

⁵ http://mok.repcelak.hu/upload/2015_03/20/142685067189164423/keszei_balazs_repce.pdf

⁶ Lukács Á. (2012): Tömegesen előforduló hagymás-gumós növények állománybecslési módszertanának kidolgozása a Csáfordi Tőzikés erdő mintaterületen. Nyugat-Magyarországi Egyetem, Erdőmérnöki Kar Növénytani és Természetvédelmi Intézet, Növénytani Tanszék. Szakdolgozat. Sopron.

A Tőzikés-erdő elhelyezkedése és védettsége

Tapasztalataink megosztása

A tavaszi időszakban nemzeti parkunk egyik kiemelkedő látványossága a virágba boruló Tőzikés erdő, melynek természetszerű állapotát az mutatja, hogy az erdőben ma már gyakorlatilag nincsen erdészeti beavatkozás – a fák állva halnak meg. A látogatók számára vonzó erdőt szemléltető táblákkal kialakított tanösvény⁷ mutatja be. Erre - mint a tanösvényekre és a természetben járásra általában - írott és íratlan szabályok vonatkoznak, amelyek betartása csáfordi erdő hosszú távú fennmaradásának elengedhetetlen feltétele. Sajnos a szabályok megszegése miatt az elmúlt években a tanösvény közvetlen közelében többször is taposási kár keletkezett, ami az itt virágzó tövek pusztulását okozta kb. 1600 négyzetméteren.

Az erdőn keresztül vezető sétautat néhány éve lekavicsozták annak érdekében, hogy a híres Tőzikést az időjárástól kevésbé függő körülmények között tudják a látogatók megtekinteni. A természetvédelmi őrök tapasztalata alapján átlagosan napi 200 fő keresi fel az erdőt a virágzás időszakában. Azt is tudjuk, hogy a 2017. évben tartott csáfordjánosfai falunapon (becslések szerint) 2000 fő vett részt.

Az ökoturizmus jövőbeni tervezéséhez a további károk elkerülése végett szükséges volt felmérni az aktuális állapotot. A vizsgálat ideje 2018 tavaszán történt meg, a tőzike terméshozásának idején.

A felmérés során megállapítottam, hogy a (1) taposásmentes részeken négyzetméterenként átlag 24 tő tőzike érlelt magot, a taposott (2) területen ez a szám átlagosan 7 tő volt. A taposott terület mellett egy részlegesen károsított (3) sáv húzódott átlagosan 19 tővel négyzetméterenként. Ezt azt jelenti, hogy az ösvényről letérő látogatók a becslés szerint 19-27 ezer tőzikét károsítottak.

⁷ <https://www.ferto-hansag.hu/hu/okoturizmus/tanosvenyek/a-repce-menten.html>

Sok kicsi (kár) sokra megy...

A kitaposott területek növekedése azonban előrelátható módon bekövetkezne további korlátozások nélkül (lásd: Szabályok fejezet), ami egy többlépcsős folyamatnak tekinthető:

1. Hiszen a járt, tocsogós utat a nem megfelelő cipőben érkező látogatók igyekeznek megkerülni magasabb térszintű pontokat keresve (út menti néhány centis emelkedések, kevésbé sáros föld, holtfák az út mellett). 2. Amikor ezek a területek is sárossá válnak, valamint a csúszkálások miatt sérül a talaj és a növényzet, akkor már a sérült tőzikéket senki sem nézi/fotózza szívesen. 3. Az egészséges töveket keresve egyre beljebb és beljebb merészkednek az erdőbe (ami más szempontból nézve veszélyes is lehet, pl. a szél hirtelen megerősödésével ágak törhetnek le).

Vízátfolyás

Szabályok

A tőzikés erdő látogatói figyelmét a következő fontos tudnivalókra szeretnénk felhívni:

- a tanösvény teljes szakaszán GUMICSIZMÁBAN ajánlott közlekedni, mivel csapadékos időjárás esetén és a Répce áradásakor sár borítja az utat, de az egész erdő süppedékes, sáros talajú,
- a tanösvény nyomvonaláról letérni szigorúan tilos, mivel a taposás elpusztítja a növényeket. A közlekedőutat jól látható kordonnal fogjuk jelezni,
- az útról letérőket az Fertő-Hanság Nemzeti Park munkatársai és közreműködő önkénteseink felszólítják, hogy térjenek vissza a kijelölt útra. Kérjük, segítse Ön is a tőzikék védelmét azzal, hogy a tanösvényről letérőket figyelmezteti a taposás veszélyére,
- erős szél esetén fokozott óvatossággal közlekedjünk ez erdőben (vagy halasszuk máskorra a kirándulást), mert a fákról nagy ágak törhetnek és zuhanhatnak a gyalogútra is.

TE MELYIKET VÁLASZTANÁD?

Készítette: **BARNA CSILLA**

Fertő-Hanság Nemzeti Park igazgatóság

Sarród, 2019